

6832

۸۰۰

۲

۵۹۱
نور کتابخانه

WWW.Ketab.ir

سرشناسه: رضائی، حسن، ۱۳۴۶ -
 عنوان و نام پدیدآور: وضعیت‌شناسی جهان اسلام و مسلمانان در مناطق مختلف جهان / حسن رضائی.
 مشخصات نشر: قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی، ۱۳۹۶.
 مرجع تولید: پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی
 مشخصات ظاهری: ۵۹۲ ص.
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۳۳۵-۸
 وضعیت فهرست نویسی: فاپا
 یادداشت: کتابنامه: ص. [۵۷۱]-۵۹۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.
 یادداشت: چاپ دوم: ۱۳۹۷ (فیبا).
 یادداشت: چاپ سوم: ۱۳۹۸ (فیبا).
 موضوع: مسلمانان؛ Muslims
 موضوع: اسلام -- کشورهای جهان _ Islam -- Countries of the world
 موضوع: مسلمانان -- وضع اجتماعی _ Muslims -- Social conditions
 شناسه افزوده: جامعه المصطفی العالمية. مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی
 شناسه افزوده: Almustafa International University / Almustafa International Translation and Publication center
 رده بندی کنگره: BP۶/۵/۶۶۱۳۹۶
 رده بندی دیویی: ۲۹۷/۹
 شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۳۹۷۵۰

BA.۰۳۶۶

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

وضعیت‌شناسی جهان اسلام و مسلمانان در مناطق مختلف جهان
 مؤلف: حسن رضائی
 چاپ سوم: ۱۳۹۸ ش / ۱۴۴۱ ق
 ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی
 چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۷۷۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸
 تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۰۵ (داخلی ۱۰۵)
 ▶ ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۳۳۱۰۶

pub_almustafa

http://buy-pub.miu.ac.ir

miup@pub.miu.ac.ir

بسیاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

- مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: علی عبادی فرد
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی
- صفحه‌آرا: محمد خسرویگی

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

- هرگونه نسخه برداری اعم از کپی برداری و بازنویسی و انتشار، اسکن، ذخیره کامپیوتری، ترجمه به زبان‌های دیگر و ساخت فایل صوتی کتاب، بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع، شرعاً حرام و از طریق مراجع قانونی، قابل پیگیری است.

وضعیت‌شناسی جهان اسلام و مسلمانان در مناطق مختلف جهان

حسن رضائی

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای بندی به دین و سنت در مدیریت همه جانبه کشورها بسیار چالش برانگیز می‌نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد. جهان‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعه المصطفی علیه السلام العالمیه» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

مقدمه پژوهشگاه

تحولات فزاینده جهانی و تأثیرگذاری و تأثیرپذیری نقاط مختلف جهان از این تحولات، توجه اندیشمندان را به کانون‌های قدرت بین‌المللی و منطقه‌ای معطوف داشته است. در این میان جهان اسلام به عنوان یکی از قطب‌های تأثیرگذار در معادلات جهانی، با توجه به تحولات خاص خود مورد مطالعه قرار گرفته است. اهمیت این بخش از جهان از آنجا فزونی می‌یابد که مساحت جهان اسلام بیش از ۲۶ میلیون کیلومتر مربع بوده و جمعیت حدود یک میلیارد و هفتصد میلیون نفری را در خود جای داده است، که در قالب ملیت‌های مختلف درگستره جغرافیایی یادشده زندگی می‌کنند. این گستره به لحاظ ژئوپلیتیکی دارای موقعیت ویژه‌ای می‌باشد و در حقیقت به منزله یک قطب مهم و بزرگ تمدنی، فرهنگی، جمعیتی، اقتصادی و سیاسی در کره زمین مطرح است و دارای قابلیت‌های چشمگیر و ظرفیت‌های فراوان برای هم‌افزایی در درون خود و تأثیرگذاری بر جامعه بین‌المللی و معادلات آن است.

با توجه به اهمیت این موضوع و ضرورت پیگیری مسائل جهان اسلام به عنوان یکی از مباحث مطرح در تحلیل مسائل جهانی، پژوهش حاضر می‌تواند منبعی برای شناخت و تحلیل واقع‌بینانه مسائل جهان اسلام در روند عمومی تحولات باشد. از آنجاکه وجود منبعی برای وضعیت‌شناسی جهان اسلام برای حوزه‌های آموزشی و پژوهشی مورد نیاز بود، پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ، طرحی را ناظر به این موضوع در دستور کار قرارداد، تا بر اساس آن، متنی مناسب برای پاسخ‌گویی به این نیاز تولید نماید.

اثر حاضر توسط محقق محترم جناب حجت الاسلام والمسلمین حسن رضایی «زیدعزه»

(عضو هیأت علمی پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ) به انجام رسیده است، که ضمن تقدیر و سپاس از ایشان از مرکز نشر المصطفی ﷺ که مسئولیت انتشار و توزیع این اثر را بر عهده گرفته است نیز کمال تقدیر و تشکر را داشته و از خداوند منان توفیق روزافزون همگان را آرزو مندیم.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

www.ketab.ir

فهرست

۲۷ مقدمه مؤلف
	بخش اول: نگاهی کلی به وضعیت جهان اسلام
۳۳ فصل اول: منطقه آسیای غربی و کشورهای جهان
۳۴ آفریقا و عربی
۳۴ الف) منطقه کشورهای عربی
۳۵ ب) منطقه آفریقای غربی و مرکزی
۳۶ ج) منطقه آفریقای شرقی و جنوبی
۳۶ آسیا و اقیانوسیه
۳۷ الف) منطقه آسیای شرقی و اقیانوسیه
۳۷ ب) منطقه شبه قاره و افغانستان
۳۸ ج) منطقه کشورهای مشترک المنافع
۳۸ آمریکا و اروپا
۳۸ الف) منطقه اروپای غربی
۳۹ ب) منطقه اروپای شرقی و ترکیه
۴۰ ج) منطقه آمریکا
۴۳ فصل دوم: جغرافیای جهان اسلام
۴۳ قلمرو مسلمانان جهان
۴۵ مختصات جغرافیایی جهان اسلام
۴۹ فصل سوم: ظرفیت های جهان اسلام
۵۰ ظرفیت های سیاسی و اجتماعی
۵۰ ۱. گستره سرزمینی و جغرافیایی
۵۱ ۲. موقعیت ژئوپلیتیک

۵۱	۳. جمعیت انبوه
۵۲	۴. ارتقای آگاهی‌های اجتماعی و بیداری اسلامی
۵۳	۵. ساختارهای بین‌المللی
۵۵	۶. کنشگری فعال در جهان چند قطبی
۵۶	ظرفیت‌های علمی، فرهنگی
۵۶	۱. پیشینه علمی و تمدنی
۵۷	۲. آموزه‌های عقلانی و واقع‌نگر
۵۷	۳. جهان‌شمولی و فراقومی، زبانی، جغرافیایی و ...
۵۸	۴. توان ارتباطی و تنوع زبانی
۵۸	۵. امید و اعتقاد به آینده‌ای روشن
۵۹	ظرفیت‌های اقتصادی
۵۹	۱. منابع انرژی
۶۱	۲. ظرفیت‌های متعدد گردشگری
۶۲	۳. کشاورزی
۶۳	۴. حمل و نقل و ارتباطات
۶۴	نتیجه‌گیری
۶۵	فصل چهارم: رتبه‌بندی قدرت ملی کشورهای اسلامی
۶۵	مفهوم قدرت
۶۶	قدرت ملی
۶۷	۱. منابع قدرت ملی
۶۷	۲. سنجش قدرت ملی
۷۰	رتبه‌بندی کشورهای اسلامی بر اساس مؤلفه‌ها و معیارهای نه‌گانه
۷۱	۱. علمی و فناوری
۷۲	۲. فرهنگی
۷۱	۳. اجتماعی
۷۳	۴. سرزمینی
۷۴	۵. اقتصادی
۷۵	۶. سیاسی - حکومتی
۷۶	۷. فرامرزی

۷۷	۸. فضایی
۷۷	۹. نظامی
۷۸	نتیجه‌گیری
۸۱	فصل پنجم: جریان‌های فکری معرفتی در جهان اسلام
۸۲	پنجمین جریانشناسی فکری
۸۳	ضرورت و اهداف جریانشناسی
۸۳	الزامات و بایسته‌ها در جریانشناسی فکری
۸۵	دشواری مرزبندی در جریان‌های فکری و معرفتی
۸۵	ملاک و معیار تقسیم‌بندی جریان‌های فکری
۸۶	بستر و حاستگاه شکل‌گیری جریان‌های فکری معاصر در جهان اسلام
۸۷	گونه‌شناسی جریان‌های فکری معاصر در جهان اسلام
۸۸	الف) جریان‌های فکری اسلام‌گرا
۸۹	۱. جریان سنت‌گرا
۹۰	۲. جریان ظاهرگرا (سلفی)
۹۲	۳. جریان باطن‌گرا (تصوف)
۹۴	۴. جریان تمدن‌گرا
۹۶	ب) جریان‌های فکری ملی‌گرا (قومیت‌گرا)
۹۹	ج) جریان‌های فکری غرب‌گرا
۱۰۳	فصل ششم: وضعیت‌شناسی مذاهب اسلامی
۱۰۳	گستره جغرافیایی اهل تسنن
۱۰۵	گستره جغرافیایی شیعیان
۱۰۹	فصل هفتم: چالش‌های اساسی جهان اسلام در دوره معاصر
۱۰۹	تفرقه و واگرایی
۱۱۰	جنگ‌ها و نزاع‌های قومی - مذهبی
۱۱۱	گسیختگی ساختار فضای جهان اسلام
۱۱۲	تفاوت‌های مذهبی و طرز تلقی‌ها از دین اسلام
۱۱۲	قومیت‌گرایی
۱۱۳	ناهمگونی اقتصادی - اجتماعی
۱۱۵	اختلافات سرزمینی

۱۱۷	ضعف مبادلات اقتصادی و روابط تجاری
۱۱۸	خط‌مشی‌های امنیتی متفاوت
۱۱۹	رقابت‌های منطقه‌ای
۱۲۰	دخالت‌های خارجی
۱۲۱	ناکارآمدی سیستم‌های حکومتی

بخش دوم: وضعیت‌شناسی کشورهای اسلامی و اقلیت‌های مسلمان

۱۲۵	فصل اول: جمهوری اسلامی ایران
۱۲۸	تاریخچه
۱۲۹	ورود اسلام
۱۳۱	جمهوری اسلامی
۱۳۳	چالش‌ها و تحارب بیش از سه دهه پس از انقلاب اسلامی
۱۳۳	۱. جنگ تحمیلی
۱۳۴	الف) علل آغاز جنگ
۱۳۶	ب) حمایت‌های جهانی از صدام حسین
۱۳۹	۲. تحریم‌ها علیه ایران
۱۴۰	۳. پایان جنگ و شدت یافتن تحریم‌ها
۱۴۰	۴. پرونده هسته‌ای و بازشدن پای شورای امنیت به تحریم‌های ایران
۱۴۱	مبانی نظری و اصول سیاسی ایران
۱۴۱	۱. وجه اسلامیت نظام سیاسی ایران
۱۴۱	۲. فلسفه حکومت اسلامی در نظام سیاسی ایران؛ مبانی و روش‌ها
۱۴۳	۳. ضرورت تشکیل حکومت در اسلام
۱۴۴	ولایت فقیه؛ عنصر پایه‌ای اسلامیت نظام
۱۴۵	۱. جمهوریت نظام سیاسی ایران
۱۴۶	۲. قانون اساسی و جایگاه آن در الگوی حکومت دینی
۱۴۷	۳. جایگاه، وظایف و اختیارات ولایت فقیه
۱۴۸	۴. تفکیک قوا در جمهوری اسلامی
۱۴۸	۵. قوه مجریه
۱۴۹	۶. مجلس شورای اسلامی؛ نهاد تقنینی جمهوری اسلامی
۱۵۰	۷. شورای نگهبان قانون اساسی

۱۵۱	۸. قوه قضائیه
۱۵۲	۹. مجلس خبرگان رهبری
۱۵۲	عناصر الگوی حکومت دینی و نظام سیاسی اسلامی حاکم بر ایران
۱۵۲	۱. تأکید بر حاکمیت الهی
۱۵۳	۲. وحدت‌گرایی و رد پلورالیسم سیاسی
۱۵۴	۳. پایه‌های مشروعیت الهی
۱۵۵	۴. تقدم شرع مقدس اسلام بر عقل
۱۵۵	۵. تکلیف محوری
۱۵۵	۶. پیوند دین و سیاست
۱۵۶	۷. آزادی و بی‌باری
۱۵۶	۸. نظام حقوق حکومت دینی
۱۵۷	نتیجه‌گیری
۱۵۹	فصل دوم: منطقه آفریقا و عربی
۱۵۹	گفتار اول: کشورهای عربی
۱۵۹	عراق
۱۶۱	۱. عهد باستان
۱۶۳	۲. دوره اسلامی
۱۶۵	۳. سقوط بغداد
۱۶۶	۴. دوران استعمار
۱۶۸	۵. دوران حکومت خانواده هاشمی
۱۷۰	۶. انقلاب در عراق ۱۹۵۸م.
۱۷۱	۷. کودتای عبدالسلام عارف ۱۹۶۳م.
۱۷۵	۸. عراق پس از صدام
۱۷۷	۹. داعش در عراق
۱۷۹	۱۰. ادیان در عراق
۱۷۹	۱۱. شیعیان
۱۸۰	۱۲. سابقه تاریخی شیعیان
۱۸۰	۱۳. وضعیت شیعیان
۱۸۱	۱۴. حوزه علمیه نجف اشرف

۱۵. اماکن و شهرهای مذهبی ۱۸۲
- شامات ۱۸۵
- الف) اردن ۱۸۵
۱. دوران باستان ۱۸۶
۲. اردن در دامن اسلام ۱۸۶
۳. قتل ملک عبدالله ۱۸۸
۴. یازده ماه حکومت ملک طلال ۱۸۹
۵. شاه حسین (۱۹۵۳-۱۹۹۸ م.) ۱۸۹
۶. ملک عبدالله دوم (۱۹۹۸ م.) ۱۹۱
۷. ناآرامی‌ها در اردن ۱۹۲
۸. ادیان در اردن ۱۹۳
۹. مسیحیت ۱۹۵
۱۰. دین در قوانین و مقررات ۱۹۶
۱۱. شیعیان اردن ۱۹۶
- ب) سوریه ۱۹۷
۱. گروه‌های نژادی ۱۹۸
۲. پیشینه تاریخی ۱۹۸
۳. جنگ‌های صلیبی ۱۹۹
۴. تسلط ترکان عثمانی ۱۹۹
۵. جنگ‌های اعراب و اسرائیل ۲۰۲
۶. جنگ ۶ روزه ۱۹۶۷ م. ۲۰۲
۷. جنگ ششم اکتبر ۱۹۷۳ م. (رمضان) ۲۰۳
۸. جنگ ۱۹۸۲ م. و حمله اسرائیل به لبنان ۲۰۳
۹. رؤسای جمهور سوریه، پس از استقلال (۱۹۴۳ م.) ۲۰۴
۱۰. دوران حافظ اسد (۲۰۰۰-۱۹۷۰ م.) ۲۰۴
۱۱. حکومت و قانون اساسی ۲۰۵
۱۲. قوای حاکم در کشور سوریه ۲۰۷
- یکم: قوه مقننه ۲۰۷
- دوم: قوه مجریه ۲۰۸
- سوم: قوه قضائیه ۲۰۸

۲۰۹ ۱۳. ادیان
۲۱۰ یکم: دین در قوانین و مقررات
۲۱۰ دوم: شیعیان سوریه
۲۱۰ ۱۴. بحران در سوریه
۲۱۳ یکم: معارضان دولت سوریه
۲۱۳ جبهه النصره
۲۱۴ دولت اسلامی عراق و شام (داعش)
۲۱۵ حش المهاجرین و الانصار
۲۱۶ ارتش آزاد سوریه
۲۱۶ دوم: کشورهای دیگر و دخیل در بحران سوریه
۲۱۸ ج) فلسطین
۲۱۹ ۱. فلسطین در گذر تاریخ
۲۲۰ ۲. فلسطین در آتش جنگ های صلیبی (۲۹۰-۶۴۷ق.)
۲۲۱ ۳. فلسطین و عثمانی ها
۲۲۲ ۵. استعمار و پدیده صهیونیسم
۲۲۴ ۶. فلسطین پس از جنگ جهانی اول
۲۲۸ ۷. تشکیل اتحادیه عرب
۲۲۸ ۸. ورود آمریکا به قضیه فلسطین
۲۲۹ ۹. بین المللی شدن قضیه فلسطین
۲۳۱ ۱۰. نخستین جنگ اعراب و اسرائیل
۲۳۳ ۱۱. وضعیت شهر بیت المقدس
۲۳۴ ۱۲. انتفاضه اول
۲۳۵ ۱۳. انتفاضه دوم
۲۳۵ ۱۴. انتفاضه سوم
۲۳۶ ۱۵. گروه ها و تشکل ها در فلسطین
۲۳۶ یکم: جنبش فتح
۲۳۶ دوم: جنبش مقاومت اسلامی (حماس)
۲۳۷ سوم: جنبش جهاد اسلامی
۲۳۷ چهارم: دیگر گروه ها
۲۳۷ د) لبنان

- ۲۳۸..... ۱. لبنان در گذر تاریخ
- ۲۴۰..... ۲. حزب الله لبنان
- ۲۴۳..... ۳. ادیان در لبنان
- ۲۴۴..... ۴. آمار ادیان و مذاهب و فرق
- ۲۴۵..... کشورهای حوزه خلیج فارس
- ۲۴۵..... امارات متحده عربی
- ۲۴۶..... الف) ابوظبی
- ۲۴۷..... ب) دبی
- ۲۴۸..... ماهیت و پیام طرح فدراسیون
- ۲۴۸..... ج) شارجه
- ۲۴۹..... د) رأس الخیمه
- ۲۵۰..... دین و مذهب مردم امارات
- ۲۵۰..... دین در قوانین و مقررات
- ۲۵۰..... شیعیان امارات
- ۲۵۱..... بحرین
- ۲۵۳..... الف) تحولات اخیر در بحرین
- ۲۵۵..... ب) دین و مذهب مردم بحرین
- ۲۵۷..... ج) شیعیان بحرین
- ۲۵۷..... عربستان سعودی
- ۲۵۸..... الف) پیشینه تاریخی
- ۲۶۲..... ب) دوران حکومت آل سعود (۱۷۵۰ - ۲۰۰۱ م.)
- ۲۶۲..... ۱. دوره نخست (۱۷۵۰ - ۱۸۳۳ م.)
- ۲۶۳..... ۲. دوره دوم (۱۸۳۳ - ۱۸۶۵ م.)
- ۲۶۴..... ۳. دوره سوم (۱۹۲۶ - ۲۰۰۱ م.)
- ۲۶۵..... ج) فوران نفت و جهش عربستان
- ۲۶۷..... د) عربستان، پس از ملک عبدالعزیز
- ۲۶۸..... ه) امیر فیصل (۱۹۶۵ - ۱۹۷۵ م.)
- ۲۶۹..... و) شاه فهد
- ۲۷۰..... ز) عربستان پس از ملک فهد
- ۲۷۲..... ح) پیروزی انقلاب اسلامی ایران و واکنش آل سعود

۲۷۳.....	ط) قانون اساسی
۲۷۴.....	ی) چالش‌های سیاسی عربستان
۲۷۴.....	۱. بحران مشروعیت
۲۷۵.....	۲. دولت رانتیر
۲۷۷.....	۳. بحران هویت
۲۷۷.....	۴. ناسیونالیسم
۲۷۹.....	ک) ادیان و مذاهب در عربستان
۲۷۹.....	ل) دین در قوانین و مقررات
۲۸۰.....	م) شیعیان عربستان
۲۸۲.....	ن) وصیت شعیان
۲۸۳.....	عمان
۲۸۳.....	الف) تاریخچه
۲۸۴.....	ب) جنگ‌های داخلی ۱۹۱۴ م
۲۸۵.....	ج) جنگ ظفار (۱۹۷۵ - ۱۹۶۳)
۲۸۶.....	د) دین و مذهب مردم عمان
۲۸۸.....	ه) شیعیان عمان
۲۹۰.....	و) دین در قوانین و مقررات
۲۹۲.....	قطر
۲۹۲.....	الف) تاریخچه
۲۹۴.....	ب) دین و مذهب مردم قطر
۲۹۵.....	ج) شیعیان قطر
۲۹۵.....	کویت
۳۰۰.....	الف) ادیان در کویت
۳۰۰.....	ب) شیعیان کویت
۳۰۱.....	یمن
۳۰۲.....	الف) موقعیت جغرافیایی
۳۰۴.....	ب) تاریخچه
۳۰۷.....	ج) یمن و تحولات جدید
۳۰۹.....	د) ادیان و مذاهب در یمن
۳۱۲.....	شمال آفریقا

- ۳۱۲..... الجزایر
- ۳۱۲..... الف) تاریخچه
- ۳۱۵..... ب) دین و مذهب مردم
- ۳۱۷..... ج) دین در قوانین و مقررات
- ۳۱۷..... تونس
- ۳۱۸..... الف) تاریخچه
- ۳۲۰..... ب) شیعیان در تونس
- ۳۲۱..... ج) دین در قوانین و مقررات
- ۳۲۲..... سودان
- ۳۲۲..... الف) تاریخچه
- ۳۲۴..... ب) جدایی جنوب
- ۳۲۷..... ج) ادیان و مذاهب
- ۳۲۸..... د) شیعیان سودان
- ۳۲۹..... لیبی
- ۳۳۰..... الف) تاریخچه
- ۳۳۰..... ب) استقلال لیبی (۱۹۵۱ م.)
- ۳۳۳..... ج) سقوط قذافی و تحولات لیبی
- ۳۳۵..... د) دین و مذهب مردم لیبی
- ۳۳۵..... ه) تصوف در لیبی
- ۳۳۶..... و) شیعیان در لیبی
- ۳۳۶..... ز) دین در قوانین و مقررات
- ۳۳۷..... مراکش
- ۳۳۸..... الف) تاریخچه
- ۳۳۹..... ب) ادیان و مذاهب
- ۳۴۰..... مصر
- ۳۴۱..... الف) مصر باستان (۴۵۰۰ ق. م. - ۶۴۲ م.)
- ۳۴۲..... ب) مصر در دامن اسلام (۶۴۲ م. - ۱۵۴۶ م.)
- ۳۴۳..... ج) مصر در دوره عثمانی ۱۵۴۶ - ۱۷۹۹ م.
- ۳۴۳..... د) دوران استعمار ۱۷۹۹ - ۱۹۵۲ م.
- ۳۴۵..... ه) مصر پس از انقلاب جمال عبدالناصر ۱۹۵۲ م.

۳۴۷.....	(و) جنگ اعراب و اسرائیل (۱۹۷۳ م.)
۳۴۸.....	ز) مصر در دوران حسنی مبارک (۱۹۸۱ - ۲۰۱۱ م.)
۳۴۹.....	ح) تحولات مصر از سال ۲۰۱۱ م. به بعد
۳۵۰.....	ط) دین و مذهب در مصر
۳۵۲.....	ی) شیعیان مصر
۳۵۳.....	موریتانی
۳۵۵.....	گفتار دوم: کشورهای غرب و مرکز آفریقا
۳۵۶.....	کشورهای اسلامی منطقه
۳۵۶.....	بنین
۳۵۷.....	الف) تاریخچه
۳۵۹.....	ب) دین و مذهب
۳۵۹.....	ج) شیعیان
۳۵۹.....	بورکینافاسو
۳۶۰.....	الف) تاریخچه
۳۶۲.....	ب) دین و مذهب
۳۶۳.....	ج) شیعیان
۳۶۳.....	ساحل عاج
۳۶۵.....	الف) تاریخچه
۳۶۷.....	ب) دین و مذهب
۳۶۹.....	گینه کوناکری
۳۷۰.....	الف) تاریخچه
۳۷۱.....	ب) دین و مذهب
۳۷۲.....	ج) شیعیان
۳۷۳.....	جمهوری مالی
۳۷۴.....	الف) تاریخچه
۳۷۴.....	ب) دین و مذهب
۳۷۸.....	نیجر
۳۷۹.....	الف) تاریخچه
۳۸۰.....	ب) دین و مذهب
۳۸۲.....	سنگال

۳۸۳ الف) تاریخچه
۳۸۴ ب) دین و مذهب
۳۸۶ ج) شیعیان
۳۸۷ توگو
۳۸۷ الف) تاریخچه
۳۸۹ ب) دین و مذهب
۳۸۹ ج) شیعیان
۳۹۰ چاد
۳۹۰ الف) تاریخچه
۳۹۲ ب) دین و مذهب
۳۹۳ گامبیا
۳۹۴ الف) تاریخچه
۳۹۴ ب) دین و مذهب
۳۹۵ ج) شیعیان
۳۹۶ گینه بیسائو
۳۹۶ تاریخچه
۳۹۸ نیجریه
۳۹۹ الف) تاریخچه
۴۰۰ ب) دین و مذهب
۴۰۱ ج) شیعیان
۴۰۲ شیخ زکزاکی رهبر جنبش اسلامی شیعیان نیجریه
۴۰۳ سیرالئون
۴۰۴ الف) تاریخچه
۴۰۶ ب) دین و مذهب
۴۰۷ ج) شیعیان
۴۰۷ گابن
۴۰۸ الف) تاریخچه
۴۰۹ ب) دین و مذهب
۴۱۰ کامرون
۴۱۱ الف) تاریخچه

۴۱۱	ب) دین و مذهب
۴۱۲	ج) شیعیان
۴۱۲	مسلمانان در سایر کشورهای منطقه
۴۱۳	اقلیت‌های مسلمانان در این کشورها
۴۱۷	گفتار سوم: کشورهای آفریقای شرق و جنوب
۴۱۷	کشورهای اسلامی منطقه
۴۱۷	حیوتی
۴۱۹	الف) تاریخچه
۴۲۰	ب) دین و مذهب
۴۲۰	سومالی
۴۲۱	الف) تاریخچه
۴۲۲	ب) دین و مذهب
۴۲۳	ج) شیعیان
۴۲۴	اوگاندا
۴۲۵	الف) تاریخچه
۴۲۶	ب) دین و مذهب
۴۲۷	ج) شیعیان
۴۲۸	کومور
۴۲۸	الف) تاریخچه
۴۳۱	ب) دین و مذهب
۴۳۱	ج) شیعیان
۴۳۲	موزامبیک
۴۳۲	الف) تاریخچه
۴۳۳	ب) دین و مذهب
۴۳۴	مسلمانان در سایر کشورهای منطقه
۴۳۴	اقلیت‌های مسلمانان در این کشورها
۴۴۵	فصل سوم: آسیا و اقیانوسیه
۴۴۵	گفتار اول: شبه‌قاره و افغانستان
۴۴۵	کشورهای اسلامی منطقه

- بنگلادش ۴۴۵
- الف) تاریخچه ۴۴۶
- ب) دین و مذهب ۴۴۸
- مالدیو ۴۴۹
- الف) تاریخچه ۴۵۰
- ب) دین و مذهب ۴۵۰
- پاکستان ۴۵۱
- الف) پاکستان پس از استقلال ۴۵۳
- ب) دین و مذهب ۴۵۶
- ج) دین در قوانین و مقررات ۴۵۷
- افغانستان ۴۵۸
- الف) تاریخچه ۴۵۹
- ب) تأسیس سلسله درانی (۱۷۱۵-۱۷۴۷ م.) ۴۵۹
- ج) انتقال سلطنت به دودمان محمدزایی (۱۸۴۲-۱۹۷۶ م.) ۴۶۰
- د) سقوط طالبان ۴۶۴
- ه) دین و مذهب ۴۶۵
- و) دین در قوانین و مقررات ۴۶۵
- ز) شیعیان افغانستان ۴۶۵
- مسلمانان در سایر کشورهای منطقه ۴۶۶
- هندوستان ۴۶۶
- الف) ادیان و مذاهب ۴۶۸
- ب) شیعیان هندوستان ۴۶۹
- سریلانکا ۴۶۹
- بوتان ۴۷۰
- نپال ۴۷۰
- گفتار دوم: کشورهای مشترک‌المنافع ۴۷۱
- کشورهای اسلامی منطقه ۴۷۱
- ازبکستان ۴۷۱
- الف) تاریخچه ۴۷۲
- ب) دین و مذهب ۴۷۳

۴۷۵.....	ج) شیعیان
۴۷۵.....	تاجیکستان
۴۷۶.....	الف) تاریخچه
۴۷۷.....	ب) دین و مذهب
۴۷۸.....	ج) شیعیان تاجیکستان
۴۷۹.....	د) دین در قوانین و مقررات
۴۷۹.....	ترکمنستان
۴۷۹.....	الف) تاریخچه
۴۸۱.....	ب) دین و مذهب
۴۸۲.....	ج) شیعیان ترکمنستان
۴۸۲.....	د) دین در قوانین و مقررات
۴۸۲.....	قرقیزستان
۴۸۳.....	الف) تاریخچه
۴۸۵.....	ب) دین و مذهب
۴۸۵.....	ج) شیعیان قرقیزستان
۴۸۶.....	د) دین در قوانین و مقررات
۴۸۶.....	قزاقستان
۴۸۷.....	الف) تاریخچه
۴۸۸.....	ب) دین و مذهب
۴۸۸.....	ج) شیعیان قزاقستان
۴۸۹.....	د) دین در قوانین و مقررات
۴۸۹.....	آذربایجان
۴۹۰.....	الف) تاریخچه
۴۹۲.....	ب) دین و مذهب
۴۹۲.....	ج) شیعیان
۴۹۲.....	د) دین در قوانین و مقررات
۴۹۴.....	مسلمانان در سایر کشورهای منطقه
۴۹۴.....	روسیه
۴۹۵.....	ارمنستان
۴۹۶.....	گرجستان

۴۹۷	داغستان
۴۹۷	چیچنستان
۴۹۸	سیبری
۴۹۹	گفتار سوم: کشورهای جنوب شرق آسیا
۴۹۹	کشورهای اسلامی منطقه
۴۹۹	اندونزی
۵۰۰	الف) تاریخچه
۵۰۱	ب) دین و مذهب
۵۰۲	ج) شیعیان اندونزی
۵۰۳	د) دین در قوانین و مقررات
۵۰۴	مالزی
۵۰۴	الف) تاریخچه
۵۰۶	ب) دین و مذهب
۵۰۷	ج) برگزاری همه‌ساله مسابقات قرآنی
۵۰۷	د) شیعیان مالزی
۵۰۸	برونئی
۵۰۸	الف) تاریخچه
۵۰۹	ب) دین و مذهب
۵۱۰	مسلمانان در سایر کشورهای منطقه
۵۱۰	چین
۵۱۱	ژاپن
۵۱۲	تایلند
۵۱۳	فیلیپین
۵۱۳	میانمار
۵۱۴	کره جنوبی
۵۱۵	مغولستان
۵۱۵	کامبوج
۵۱۶	فیجی
۵۱۷	سنگاپور
۵۱۸	ویتنام

۵۱۸	لائوس
۵۱۹	استرالیا
۵۲۰	نیوزیلند
۵۲۱	فصل چهارم: اروپا و آمریکا
۵۲۱	کتاب اول: اروپای شرقی و ترکیه
۵۲۱	کشورهای اسلامی منطقه
۵۲۱	البانی
۵۲۲	الف) تاریخچه
۵۲۵	ب) دین و مذهب
۵۲۶	ج) دین در قوانین و مقررات
۵۲۶	ترکیه
۵۲۷	الف) تاریخچه
۵۳۳	ب) دین و مذهب
۵۳۴	ج) دین در قوانین و مقررات
۵۳۵	د) شیعیان ترکیه
۵۳۵	مسلمانان در سایر کشورهای منطقه
۵۳۶	استونی
۵۳۶	اوکراین
۵۳۶	لهستان
۵۳۷	بلاروس
۵۳۸	لیتوانی
۵۳۸	لاتویا
۵۳۸	رومانی
۵۳۹	مجارستان
۵۴۰	چک
۵۴۰	اسلواکی
۵۴۱	اسلونی
۵۴۱	مولداوی
۵۴۱	بوسنی و هرزگوین

۵۴۲	بلغارستان
۵۴۳	صربستان
۵۴۳	کوزوو
۵۴۳	کرواسی
۵۴۴	قبرس
۵۴۴	مونته‌نگرو
۵۴۴	مقدونیه
۵۴۴	گفتار دوم: اروپای غربی
۵۴۵	نگاهی به اقلیت‌های مسلمان در منطقه اروپای غربی
۵۴۵	انگستان
۵۴۵	ایرلند
۵۴۶	فنلاند
۵۴۶	سوئد
۵۴۷	نروژ
۵۴۸	دانمارک
۵۴۸	ایسلند
۵۴۸	آلمان
۵۴۹	اتریش
۵۵۰	بلژیک
۵۵۰	هلند
۵۵۱	سوئیس
۵۵۱	لیختن‌اشتاین
۵۵۱	ایتالیا
۵۵۲	فرانسه
۵۵۳	اسپانیا
۵۵۴	پرتغال
۵۵۴	واتیکان
۵۵۴	یونان
۵۵۵	گفتار سوم: منطقه آمریکا
۵۵۵	کشورهای اسلامی منطقه

۵۵۵	گویان
۵۵۶	الف) تاریخچه
۵۵۷	ب) دین و مذهب
۵۵۸	سورینام
۵۵۹	الف) تاریخچه
۵۵۹	ب) دین و مذهب
۵۶۰	مسلمانان در سایر کشورهای منطقه
۵۶۰	ایالات متحده آمریکا
۵۶۱	کانادا
۵۶۲	مکزیک
۵۶۳	ترینیداد و توباگو
۵۶۳	کوبا
۵۶۳	هندوراس
۵۶۴	پاناما
۵۶۴	هائیتی
۵۶۴	جامائیکا
۵۶۵	گواتمالا
۵۶۵	آرژانتین
۵۶۶	برزیل
۵۶۶	ونزوئلا
۵۶۷	اکوادور
۵۶۷	پرو
۵۶۸	اروگوئه
۵۶۸	کلمبیا
۵۶۹	پاراگوئه
۵۷۱	کتابنامه

مقدمه مؤلف

«وضعیت» را طرز استقرار، موقع، موقعیت و... گفته‌اند؛ واژه‌ای که از «وضع» عربی ساخته شده است. کلمه وضعیت (Situation) با اضافه شدن به اصطلاحات و حوزه‌های مختلف معانی متفاوتی پیدا می‌کند؛ «وضعیت‌شناسی جهان اسلام و...» تبیین موقعیت و ارائه تصویری از طرز استقرار جهان اسلام و مسلمانان در شرایط کنونی جغرافیایی و مسائل مرتبط با آن است، نابا آگاهی از جایگاه آن تحلیل و بررسی مسائل جهان اسلام و مسلمانان با جامع‌نگری و ملاحظه ابعاد گوناگون آن همراه باشد.

جهان اسلام به لحاظ جغرافیایی وسعت قابل ملاحظه‌ای از کره زمین را به خود اختصاص داده است. گستره آن حدود ۱۱ هزار کیلومتر طول جغرافیایی، از غربی‌ترین نقطه در شمال آفریقا تا جزایر جاوه اندونزی و حدود ۶ هزار کیلومتر عرض جغرافیایی، از شمال جمهوری قزاقستان در منطقه آسیای مرکزی تا جنوب سودان را در برمی‌گیرد.

مساحت جهان اسلام بیش از ۲۶ میلیون کیلومتر مربع است. جمعیت جهان اسلام حدود یک میلیارد و ۷۰۰ میلیون نفر برآورد می‌شود، که در قالب ملیت‌های مختلف در گستره جغرافیایی یادشده زندگی می‌کنند. این گستره به لحاظ ژئوپلیتیکی دارای موقعیت ویژه‌ای می‌باشد و در حقیقت به منزله یک قطب مهم و بزرگ تمدنی، فرهنگی، جمعیتی، اقتصادی و سیاسی در کره زمین مطرح است و دارای قابلیت‌های قوی و ظرفیت‌های فراوان برای هم‌افزایی در میان کشورهای اسلامی و تأثیرگذاری بر جامعه بین‌المللی و معادلات آن است. هرچند عواملی وجود دارد که امکان بهره‌گیری از این ظرفیت‌ها و توانمندی‌ها را برای هم‌افزایی در میان کشورهای جهان اسلام و تأثیرگذاری آن با مشکل روبه‌رو کرده است.

از سوی دیگر بر اساس آموزه‌های قرآن کریم و باورهای عمیق اسلامی، مسلمانان امت واحده و برادری‌کدیگر تلقی می‌شوند؛ خداوند در قرآن کریم می‌فرماید:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾^۱ و ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ...﴾^۲

و نیز احادیث فراوانی که در آنها، رهبران الهی به ویژه پیامبر عظیم‌الشان اسلام ﷺ مسلمانان را به اهتمام در امور یکدیگر و یاری رساندن به هم‌دینان فرا می‌خواند: «علی بن ابراهیم عن ابیه عن النوفلی عن السکونی عن ابي عبد الله ع قال قال رسول الله ص من أصبح لا یمت با مورا المسلمین فلیس بمسلم»^۳

بر این اساس مسلمانان همواره باید نسبت به برادران دینی خود احساس مسئولیت نموده، آنان را در مواقع لزوم یاری و مساعدت نمایند؛ در برابر دشمنان اسلام و مسلمین، چون «ید واحده» عمل کرده و خطراتی را که جامعه اسلامی را تهدید می‌کند دفع نمایند. همچنین آنان باید، در اجزای دستورات اسلام و تعمیق معارف آن در جامعه نقش و سهمی فعال داشته و تلاش وافرین مبدول دارند و در جهت گسترش اسلام در جهان، همواره احساس مسئولیت و وظیفه نموده و به شیوه‌های مناسب اقدام نمایند و نیز در صورت وقوع بلایای طبیعی چون سیل، زلزله، امراض خطرناک و دیگر حوادث نظیر جنگ‌ها و ناامنی‌ها به کمک همدیگر بشتابند.

همه این امور و سایر تکالیف همگانی اسلامی، نیازمند شناخت مسلمانان از همدیگر و آگاهی به موقع و درست از نقاط قوت و ضعف و مشکلات یکدیگر می‌باشد.

طبیعی است که شناخت جهان اسلام و آگاهی از وضعیت کنونی مسلمانان،

۱. مؤمنان برادری‌کدیگرند؛ پس دوبرادر خود را صلح و آشتی دهید و تقوای الهی پیشه کنید باشد که مشمول رحمت او شوید! (حجرات، آیه ۱۰)

۲. شما بهترین امتی بودید که به سود انسان‌ها آفریده شده‌اند؛ (چه این‌که) امر به معروف و نهی از منکر می‌کنید و به خدا ایمان دارید... (آل عمران، آیه ۱۱۰)

۳. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ج ۲، ص ۱۶۳.

نیازمند اطلاعات و بررسی‌های فراوانی در گذشته و حال مسلمین، چگونگی شکل‌گیری سکونت‌گاه‌ها، ویژگی‌های اقوام مسلمان و روابط متقابل آنان، آشنایی با مذاهب اسلامی و پیروان آنها و پیوند آنان با یکدیگر است.

همچنین لازم است در این راستا مباحثی مانند ثروت ملی، زاد و ولد، میزان سواد، روابط خارجی کشورهای اسلامی و تعامل مسلمانان با پیروان سایر ادیان و نظام‌های حاکم بر کشورهای اسلامی و مسلمانان، آداب، رسوم و باورهای آنان و بسیاری از امور دیگر مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد؛ از این رو در این کتاب سعی شده است تا به اهم موضوعات مورد اشاره پرداخته شود؛ هدف این نوشتار - حتی المقدور - بررسی مسائل و موضوعات جهان اسلام در حوزه‌های زیر است:

۱. شناخت اجمالی از وضعیت مسلمانان در سراسر جهان؛
۲. آگاهی نسبت به نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای پیشروی مسلمانان؛
۳. اطلاع از چالش‌های اساسی اسلام و مسلمانان و دفع به موقع آنها در حد توان؛
۴. آشنایی نسبت به راه‌های تفاهم و نزدیکی بیشتر مسلمانان و جلوگیری از تشتت و افتراق آنان؛

۵. توان تحلیل مسائل جهانی به ویژه مسائل مربوط به مسلمانان و نیز بررسی جریان‌هایی که به جوامع اسلامی مربوط است؛

۶. مروری بر تحولات دهه‌های اخیر در کشورهای اسلامی و فهم صحیح علل و عوامل آن. برای تأمین هدف‌های ذکر شده، کتاب در دو بخش سامان یافته است: بخش اول به ارائه تصویری از «وضعیت کلی جهان اسلام» می‌پردازد که در این میان محورهای مهم و راهبردهای مورد توجه واقع شده است؛ مباحثی نظیر: جغرافیای جهان اسلام، ظرفیت‌های آن، قدرت ملی و توانایی‌های کشورهای اسلامی، جریان‌های فکری - معرفتی در جهان اسلام، جغرافیای مذاهب اسلامی و چالش‌های امروزی جهان اسلام.

در بخش دوم نیز گزارشی از وضعیت کشورهای اسلامی و مسلمانان در مناطق

مختلف جهان با تمرکز بر مباحثی چون تاریخچه، سیر تحولات، دین و مذهب، شیعیان و... ارائه شده است.

با توجه به تنوع مطالب و توجه به حوزه‌های مختلف به تناسب نیاز، روش جمع‌آوری داده‌ها و نیز روش پژوهش و تحلیل‌های صورت گرفته متنوع بوده و در برخی موارد از تلفیق چند روش بهره جسته‌ایم؛ این ویژگی در پژوهش‌های میان‌رشته‌ای ناگزیر می‌نماید و تنوع روشی را تحمیل می‌کند که به مناسبت در مباحث مرتبط اشاره‌ای به آن شده است. همچنین در حوزه منابع نیز طیفی از منابع مکتوب، مصاحبه، مشاهدات میدانی، تحلیل‌های کارشناسان و... مورد استفاده واقع شده است.

این نوشته محصول تجربه سال‌های طولانی مطالعه، تعمق، مسافرت به مناطق مختلف و نیز ارتباط با کارشناسان، طلاب و دانشجویان بیش از یکصد و بیست کشور جهان است، که با طرحی بدیع و ابتکاری نو و متفاوت، تقدیم اهالی نظر و اندیشه می‌شود. باشد تا با ارائه نظرات اصلاحی و پیشنهادات تکمیلی، مجموعه‌ای سودمند برای پژوهشگران و دانش‌پژوهان این حوزه مطالعاتی قرار گیرد.

در این جا لازم می‌دانم از اهتمام ویژه رئیس محترم پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ص حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر منتی اوید غزه» و نیز همراهان و همکاران ارجمند، آقایان محترم: اسماعیل رضوانی فر، حسین بشارتی راد و حسین حیدری مهذب، که بی‌منت و خالصانه، همفکری کرده و زحماتی را متحمل شدند، کمال تشکر و قدردانی را بنمایم:

همچنین از جناب آقای سید اکبر موسوی که امور فنی این اثر را به عهده داشتند، ممنون و سپاسگزارم.